

Prijatelja — sovražnika.

rasni majnik pride in z njim vsakovrstno veselje prelube pomladi. Mehke sapice vejejo po brdih in dolih, raznašajoč prve cvetove. Tam pred hišo na klopi sedi stari Cvetič in njegovi vnuki. Pazno poslušajo na vsako starčevo besedo. Pripravduje jim samó take stvari, ki jim ugajajo. Sim in tjà pride tudi mati pogledat, kaj otroci počnó, so-li pridni in ne delajo morda kakih sitnostij staremu očetu. In ko jih ded pohvali, vrne se mati zadovoljna v hišo. Zvon se začuje s stolpa. Milo in nekako tožno se razlegajo njegovi glasovi po dolini. Vsi prebivalci poznajo ta glas in pobožno moleč se priporočajo Materi Božjej in njenemu sinu, da bi vse dni preživelí v milosti božjej. Stari Cvetič se odkrije in moli z otroci. Odmolivši, voščijo si dober večer in zopet sédejo. Starega Cvetiča pa utopí glas zvonov v globoke misli. Vnuki mislijo, da je to znamenje kake povesti, ki se snuje v dedovej glavi. Ali motijo se. Predolgo tišino pretrga slednjič mali Peter: „Dedek, povejte nam kaj o vojski!“ Ded se mu žalostno nasméhne in pravi: „Kakó si uganil; ravno kar sem mislil na vojsko, v katerej sem bil pred 40. leti. To so bili čudni časi takrat. Glejte, naš cesar, ki goduje letos štiridesetletnico svojega slavnega vladanja, bil je takrat še čil mladenič. Minulo je ravno štirideset let, kar sem našega presvitlega cesarja prvič videl. Bilo je pri sv. Luciji na Laškem, kjer sem bil tist dan tudi ranjen. Zjutraj smo pričakovali pri sv. Luciji okrog vasi in ondotne cerkvice našega sovražnika. Dobro smo bili razpostavljeni. Slavni oče Radecki je bil poveljnik. Pri njem pa je bil nadvojvoda Franc Jožef, naš sedanji cesar. Imel je še le dobrih sedemnajst let. Pa kakó neustrašeno je stal potem v najhujšem ognji, ko so krogle vršele in bombe pokale! Res, zeló nas je navduševalo to pogumno vedenje mladega nadvojvode. Krogle so raznašale drevje, in veje pomešane s prstjó so pokrivalo nadvojvodovo spremstvo. Nadvojvoda Albreht sam je bil v trenutji ves zastrt s samimi iveri in prstjó, ko je krogla raznesla v bližini neko drevo. Ko smo vojaki to videli, gnala nas je ljubezen za vladarsko rodovino in za lepo našo domovino v nav-

dušen boj. Pa tudi Lahi so se hrabro borili. Mej prvimi sem drl na sovraga. Bili smo se dolgo in junaško.

Ko podimo nekoliko pešcev pred seboj, občutim nekaj skelečega na desnej roki. Sablja mi mahoma odpade, in jaz se nezavesten zgrudim na tla. In ko bi mi ne bila poslala takrat božja pomoč rešitelja, pokopali bi me bili na tujej zemlji.“

Žalost se polastí mladih vnukov, ko čujejo te zadnje besede dobrega deda. Kako bi bilo žalostno brez deda, mislijo si. Kako radi bi videli rešitelja, kako bi ga ljubili, ko bi prišel k njim!

„Povejte nam kaj o svojej rešitvi in o rešitelju,“ prosijo otroci, katere je vidno zanimala dedova osoda. Zdajci pa stopi mati iz hiše in opomni otroke, da bi šli spat. Kako britko zadenejo te besede mladino! „Oh, ne še, ne še, mati! Ded nam bode povedal o svojej rešitvi v vojski. Potlej pojdemo takój spat.“ Ali mati se ne udá takó kmalu. „Dedek je truden in tudi nima časa, da bi vam vedno pripovedoval. Lahko vam pa tudi drugikrat to vašo željo izpolni.“ Ali glej! v veliko veselje otrokom potolaži dedek mater, rekoč: „Pusti jih, naj bodo še malo tú pri meni. Ker je minilo ravno štirideset let, kar sem bil ranjen, povem naj jim o svojej osodi. Pomolijo vsaj kak očenaš za mojega rešitelja.“ Otroci so torej smeli ostati pri dedu.

„Predno vam kaj povem o vojski na Laškem, razložiti vam moram, kako sem se seznanil s svojim rešiteljem.

Moj oče je bil bogat posestnik ne daleč od Gorice. Stanovali smo na samem. Stanovanje je bilo bolj podobno kakej graščini, kakor priprostej hiši. Okrog in okrog se je razširjal vrt. Na jednej strani se je začel gozd, a na drugej se je razprostirala lepa dolina. Moj oče se nekoč seznanil z nekim plemenitnikom, ki je imel v Milanu svoje posestvo. Naša okolica mu je ugajala. Ker je imel sina, povabi ga moj oče, naj bi prišel o počitnicah k nam. Tujemu gospodu je bilo to všeč ter obljubi svojega sina poslati k nam takój prve počitnice.

Bilo je lepo poletje. Šola je bila končana. Brez skrbi sem letal okoli. Saj je najlepši čas življenja óni, ki ga človek prebije o počitnicah. Vrt in gozd, dom in polje, vse je bilo moje, povsod me je bilo videti. Nekega opóludne, ko pridem h kosilu, naznani mi oče, da dobim kmalu továriša. Kdo bi bil mogel bolj vesel biti te novice, kakor sem je bil jaz. Delal sem si načrte, kako si bova krajšala čas, kako bova skakala, letala po gozdu in vrtu, lovila metulje in se vozila po ribniku.

Določeni dan pride. Moj tovariš Milko nas obiše. Kmalu se sprijazniva in še jedenkrat skupaj ponoviva načrte najinih razveseljevanj in iger. Kdo bi se ne veselil tega Milka? Lep obrazek, črni lasje in bister, prikupljiv pogled so ga takoj pridobili zame. Postala sva si prava prijatelja. Spala sva v jednej sobi. Kdor se je prej zbudil, prišel je drugega dramit. Pogosto sva vstala, ko so še vsi po hiši spali. Rekel nama seveda nihče nič ni, saj so vsi vedeli, da se nama ne more nič hudega zgoditi, če sva tudi brez nadzorstva. Dnevi so nama hitro potekali in vsak večer sva žalostna zrla v zahajajoče solnce. Še bi se rada veselila njegovega svita. Solnce pa je tonilo in zatonilo ne oziraje se na najine prošnje, naj bi še nekoliko počakalo. Časi sva še dolgo sedela skupaj na vrtu. Pela sva znane pesence. Luna je naju večkrat gledala z neba in zdelo se je nama kakor bi se nama smijala. Oče naju pokliče in spat je bilo treba iti. Lepi dnevi so nama tekli urno kakor valovi.“

Nekega dne popoldne se voziva po ribniku. Solnce je odsevalo v zelenkastej vodi. Lehak čolnič plava po gladkej površini. Milko me vzdrami iz premišljevanja. „Idiva metulje lovit; solnce sije gorkó, lahko katerega ujameva.“ To rekši, porine veslo v vodó in precej sva pri kraji. Z mrežicama oborožena stopava skozi gozd na travnik. Milkov svét je bil dober. Vender mu jaz nisem pritegnil toliko iz prepričanja, kolikor iz ljubezni, ki me je vezala z njim. Vozil sem se namreč silno rad po ribniku. Milko pa je bil prehiter v svojem vedenji. Ni mogel dolgo jedne in iste stvari opravljati. Vedno si je izmislil kaj novega. Na travniku je vse polno metuljev plavalo od cvetice na cvetico. Oba sva bila dobra loveca. Mnogo sva jih nalovila. Vže se vračava s plenom proti domu. Kar se dvigne ob meji vrta krasen metulj, kakeršnega še nisem videl nikoli. Dolgo kroži v višini. Naposled se spusti navzdol in sede na črešnjevo deblo.

Ves vesel, da je tako blizu, grem proti drevesu. Bil sem namreč bliže, kakor Milko. Vže ga mislim z mrežico pokriti, kar priskoči Milko in udari z mrežico po njem. Metulj se dvigne in plašen odletí. Jeza me zgrabi. Srdito pogledam Milka. Milko pa se mi rôga in očita nerodnost. Beseda prinese besedo, in spreva se.

Kako lepo je vzhajalo solnce zjutraj! In zdaj se mi je zdelo življenje dolgočasno in žalostno. Ves dan je bil pust in prazen. Želel sem si, da bi Milka raje ne bilo k nam, da bi se šola pričela. Prej sva vedno bila skupaj, danes vsak za-sé. Pogovora zvečer ni bilo, petja tudi ne. Vse je umolknilo. Kaj, ko bi oče vedel o najinem prepiru? Izvestno mu ne bi bilo všeč. Bal sem se očeta. Ko pridem

domóv, naznani mi dekla, da je oče otišel iz doma in se vrne še-le drugi dan proti večeru. Všeč mi je bil deklin odgovor.

Večerjala sva tiho, še molila nisva skupaj, ampak vsak za-sé. Po večerji se zgubiva, da se ne snideva. Pozno, ko je bilo treba iti spat, prideva v spalnico. Brez da bi bila kaj govorila, vleževa se. Luč ugasne. Zaspati nisem mogel. Sam ne vem, kaj se je v meni godilo. Jézica, ki se je v meni kuhala, in žalost, da je Milko name hud, da me znabiti nikdar ni ljubil, vrstili sta se v meni. Bolje ko preišlujem, bolje sem žalosten. Kako majhen vzrok in taka stvar! Spomnim se Kristovega nauka, naj solnce ne zaiđe, predno se nisi spraval s svojim protivnikom. Hudo, silno hudo mi je bilo. Sram me je bilo, da nisem bil miren. A zdaj je vže prepozno. Kaj storiti? „Začel je tvoj tovariš,“ oglasi se mi glas v srci. A on je tvoj gost, odpustiti bi mu moral. Oh, da bi nikdar tega ne bilo! Začnem moliti! Ko pa pridem v očenaši do prošnje: „Odpusti nam naše dolge, kakor mi odpuščamo svojim dolžnikom,“ zastane mi sapa. Tedaj, tudi Bog me ne ljubi več, ker sem bil tak, ker nisem prijatelju odpustil? Solzé se mi vlijó. Z rjuho je brišem. Sklenem spraviti se z Milkom prihodnje jutro, misleč, da zdaj vže spi.

Takísto, kakor meni, goditi se je moralo tudi Milku. Dolgo se niti ganil ni. Polagoma postane nemiren. Vzdihe čujem. Luna prisije skozi oblake in v najino spalnico. Milka vidim, kako si briše solzé in sloneč proti meni gleda. Zatisnem si oči, da bi se ne izdal, ker sem ga videl. V tem trenutku zaslišim stopinje k mojej postelji in — Milko me prime za roko. V solzah me prosi odpuščanja; naj mu ne zamerim, če me je razžalil. Težko je govoril. Čutil sem, da se premaguje. A njegovo dobro srcé premaga vse zapreke, vse skušnjave. Ko me také prosi in mi desnico stiska, bilo mi je zeló hudo pri srci. Sam sem ga mislil prositi odpuščanja, a on me je prehitel. Primem ga za roko in v solzah pripovedujem, da sem jaz ravno tako nameraval. Dolgo še govoriva in si obljubiva, da se nikdar več ne spreva, temveč ostaneva si vedno prijatelja. Pri slovesu se poljubiva. Zdaj mi je bilo laže. Da je le konec tega stanja, vzdihnem. Boga zahvalim, da je izpolnil mojo željo. Lehko sem zdajmolil. V sladke sanje me zaziblje sén.

Drugo jutro me zbudi Milko na vse zgodaj. „Prosim te, vstani takój, pojdeva k maši in poprosiva za to, kar sva sinoči sklenila. Kdo je bil hitrejši na nogah kot jaz! Kmalu potem korakava proti cerkvi. Pred oltar svetega Alojzija poklekneva in moliva. Gotovo je bil naju vesel sv. Alojzij, ko sva se z vso pobožnostjo nedolžnega srcá priporočevala njegovemu varstvu.

Z lehkim srcem se vrneva domov.

Dolgo niso več trajale počitnice. Z žalostjo sem pričakoval začetka šolskega teta. Moj tovariš Milko je moral oditi. Šel je, a drugo leto se zopet vrnil. Mej letom sva si pogosto dopisovala. Na Laškem so se pa pričeli hudi časi. Ljudstvo si je hotelo pridobiti svojo vlado. Pisma od Milka so zastajala in naposled popolnem prenehala. V dolgej vrsti let sem pozabil nanj.

Šole sem dovršil, ko se je pričela viharna dōba za naše cesarstvo. V Italiji je vršelo. Lahki so se hoteli združiti. Z uporniki se je zvezal sardinski kralj, Karol Albert. V začetku marca meseca 1848 l. se je pričela ustaja po laških mestih. Maršal Radecki je vse slutil. Poročila pošlje na Dunaj. Ukazi se razglasé.

Radecki je stal z majhno vojno v Milanu nasproti številnej vojski sovražnikov. V Avstriji so bili v silnej zadregi. Povsod se je širil upor. Vojakov je bilo treba. Poklican sem bil tudi jaz pod zastavo. Žalosten zapustim dom, katerega morda nikoli več ne vidim. Bujna pomlad se prične. Prijetno je bilo potovanje v Italijo. Ni bilo preveč vročine. Pomladne sapice so prijeto pihljale. Vse nas je oživljalo, kakor bi se pričelo novo življenje. In marsikdo, ki je vesel probujenja lepe narave, morda ne doživi več poletja. V hladnej gomi bode pričakoval druge lepše pomladi, ki ne mine nikoli več!

Vsak dan smo se vadili v orožji. Ker sem bil sicer izobražen in tudi orožja nekoliko vajen, napredoval sem hitro.

Zvemo, da se kmalu uname boj. Pripravljeno je vse. Zvečer v 5. dan meseca maja počivam sam za-sé pod drevosom in zrem po dolini, ki se razgrinja pod menoj. Vojaki se pripravljajo za prihodnji dan. Nekateri se razveseljujejo s šalami in dovtipi, a drugi pevajo narodne pesni. Od nekdanj mi je bilo petje všeč in rad sem sam pel ali pa tudi samó poslušal. Takega učinka pa ni imelo náme nikdar, kakor óni večer. Tožni glasovi vzbudé tudi v meni žalostne misli in čustva. Mislim na dom, na roditelje in na prihodnji dan, ki mi lahko prinese smrt. Zvezde so se lesketale kakor bi me pozdravljale. Mislim si, saj je mogoče, da bivam jutri vže tam gorí. Ti neizmerni svetovi, ki plavajo v neznanej mi daljavi, ostanejo vedno jednaki, vendar izpreminajo svoj tek. Vsako leto je vidimo na istem prostoru, in mi — ginemo. Danes smo, a jutri nas vže sprejme mrzla zemlja v svoje naročje. Kakor rōsa na vejici smo. Vejica se strese in mi odpademo. V naše življenje pa nam sije zmiraj prenovljena in vendar vedno stalna zvezda, ki nas krepča in bodri — sveta vera. V polnem srci se je našel prostor za molitev.

Drugo jutro smo bili zgodaj na nogah. Pripravljeni smo morali biti na sovražnika. Mogočna vrsta nas je bilo. Okolo vasí sv. Lucije smo bili postavljeni, in stranski krili sta segali do „Croce-Binea“ in „Tomba.“

Okolo devetih se prične boj, v katerem sem jaz ranjen obležal. Ko se prebudim, slišim še vedno grmenje topov in bojni hrup. Odprem oči. Nekoliko od drugih vojakov, ki so pali z menój, ležal sem na tleh. Pri meni je klečal sovražniški častnik. Ko vidi, da odpiram oči, in da je še življenje v meni, razveseli se in me glasno kliče. V prijaznih od sólz mokrih očéh, spoznam svojega nekdanjega prijatelja Milka. Ko se nekoliko boljé zavém, vprašam ga o vojski, kako je stalo, koliko časa traja vže boj. Pové mi, da še-le jedno uro, da še-le pol ure ležim. Videl me je, ko sem padel in spoznal. Ker bi pa moral poginiti v silnej gnječi pod konjskimi kopiti, odnesel me je na stran, kjer je várnejši kraj za mene. Spoznavši zvestega prijatelja, stisnem mu hvaležno roko. Prosim ga, naj se vrne k svojim, sicer ga naši kot ujetnika ujemó. Moja prošnja vender ni izdala nič.

„Ne ločim se od tebe, če moram tudi umreti,“ reče mi: „Kar sem ti nekđaj obljubil na tvojem domu, hočem držati in izpolniti. Če me ujamejo, streči ti hočem, da okrevaš tem preje.“

Ganila me je továriševa zvestoba. Hitro mi na to začne rane izpirati in obvezovati. Meni je postajalo zopet slabeje. Kmalu padem v nezavest.

Prebudim se novič. Temno je okolo mene. Mótna luč razsvetljuje veliko sobano. Ozrém se in zapazim, da nas je več ranjencev v njej. Nekateri v sanjah ali pa tudi bedè glasno stokajo. Blizu moje postelje ugledam vojaka, ki je bil najbrže postavljen nam v varstvo in postrežbo. Vprašam ga, kje sem. Tiho mi pripoveduje, da sem v pristavi, katero so porabili za ranjence. Opominja me, naj mirujem in skušam zaspati, da mi prej odleže. Ali s spanjem ni bilo nič. Ves trud, vse prizadevanje je bilo zamán. Zdaj še-le se spomnim na prijatelja in na dogodek na bojišči. Vedno jasneje se mi vrivajo slike.

„Bog vé, kaj se je z Milkom zgodilo? Ta misel mi ne da mirú. „Prosim vas,“ ogovorim páznika, „povejte mi, ne veste-li kaj o mojem prijatelji, častniku nasprotne stranke, ki je bil na bojišči pri meni?“

„Bodete vže zvedeli, zdaj ni čas zato,“ odreže se na kratko in se obrne. Misлил je, da ga ne vprašam več. Ali motil se je.

Rotim in prosim ga še dalje, naj mi pové, je-li še živ, ali ujet, ali se je vrnil k svojim.

Ko vidi, da me ne more utolažiti, pravi: „Nič hudega se mu ni pripetilo. Pri vas je bil po boji in se ni hotel odmakniti. Ko smo vas semkaj pripeljali, vzeli so ga naši kot ujetnika s seboj.“

Vedel sem dovolj —

Mesec dni potem sem bil zopet zdrav in za novo bojevanje sposoben. Pošljejo me naravnost na Avstrijsko, da se borím zopet proti ustajnikom na Ogrskem.

O Milku pa v Italiji nisem zvedel ničesar, ker so se vedno čete menjavale in kraje izpreminjale. Ko se vrnem v mirnem času domóv, zvem po dolgotrajnem popraševanju, da je bil izpuščen od našincev in da je pozneje hrabro boréč se, padel v junaškej borbi.

Tako se mu nisem mogel zahvaliti za rešitev svojega življenja, a vender pozabil ga nisem nikoli. Kako tolažilno je za nas, da moramo z molitvijo pomagati ónim, ki so se ločili od nas. Pogosto prosim večnega Boga, naj mu odpusti, če ga je kdaj razžalil, saj je bil tako dober človek. Molite pa tudi vi zanj, da se veseli pri Bogu.“

Končal je ded svojo zgodbo pripovedovati.

Zvezde so sijale kakor tedaj v Italiji in fantje so prepevali v daljavi, da so se njih tožni glasovi čuli na klop pred hišo.

Domišljija prestavi mlade vnuke v óne čase in kraje, o katerih jim je pripovedoval ded. Lahno vzdihnejo, ko se zavedó, da so na klopici domá pred hišo. Brez odlašanja slušajo mater, ki jih vabi drugič v hišo.

Branimir.

Sv. Miklavža darovi.

Io vam je bilo veselje na sv. Miklavža dan zjutraj! Komaj se dan zazná, vže pritečeta Mika in Dragotinček k gospej Miroslavi pripovedovat, kaj jima je prinesel sv. Miklavž. Bila sta pa tudi radovedna, če se je sv. Miklavž spomnil Zorke in Ivanke pri gospej Miroslavi. Samega veselja pozabila sta celó gospej Miroslavi roko poljubiti in jej voščiti „dobro jutro.“ Milica v sobo stopivši, takój je začela pripovedovati:

„Oj ti ne veš, ti ne veš, Zorka, Ivanka, kaj sem jaz dobila od sv. Miklavža! Krasno košarico polno najlepših, kakor čisto zlato